

VU Research Portal

God is a DJ: Evangelicalisme en populaire cultuur

Roeland, J.H.

published in

Praktische Theologie : Nederlands tijdschrift voor pastorale wetenschappen
2007

document version

Early version, also known as pre-print

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Roeland, J. H. (2007). God is a DJ: Evangelicalisme en populaire cultuur. *Praktische Theologie : Nederlands tijdschrift voor pastorale wetenschappen*, 34(2), 32-39.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

God is a DJ

Evangelicalisme en popular culture

Johan Roeland

this is my church
this is where I heal my hurts
it's a natural grace
of watching young life shape
it's in minor keys
solutions and remedies
enemies becoming friends
when bitterness ends
this is my church
this is where I heal my hurts
it's in the world I become contained
in the hum between voice and drum
it's in the change
the poetic justice of cause and effect
respect, love, compassion
this is my church
this is where I heal my hurts
for tonight, God is a DJ

Faithless, God is a dj¹

Pimp up your kerkzaal: een portret van hedendaags evangelicalisme²

Houten, zaterdagavond 21 januari 2006. Ik kom Nieuwoord binnen, een oude boerderij waarin veel activiteiten van de Nederlands Gereformeerde Kerk van Houten plaatsvinden. Vanavond is er, aansluitend op de New Wine conferentie³, een *youth conference*, georganiseerd door een aantal jongeren uit de Nederlands Gereformeerde kerk. Als ik binnenkom zijn er een kleine tachtig jongeren aanwezig. De zaal is sfeervol. Ik herinner me de zaal als een typisch kerkzaaltje: tafels netjes verspreid in de ruimte, rondom elke tafel een aantal stoelen, kleedje, bloemetje, koffie, voldoende licht. Nu zijn de lichten gedimd. Een aantal spotlights lichten het podium en de band op. Achterin de zaal draaien twee jongens aan de knoppen van een groot mengpaneel. De meeste jongeren hangen wat rond, zijn in gesprek met elkaar, lachen, drinken koffie of iets fris. Nieuwoord heeft vandaag iets van een *pimp up your* plaatselijke kerkzaal: het is meer de sfeer van een klein popzaaltje anex zaterdagavond-kroeg dan van het koffiedrinken na kerktijd.

Een jonge vrouw neemt de microfoon, heet iedereen welkom en geeft wat aanwijzingen voor degenen die zich wat onwennig voelen: 'Wat ik belangrijk vind: wees jezelf. Doe wat je wilt!' Daarna zet de band (drums, basgitaar, elektrische gitaar, akoestische gitaar en zang) de worship in. Lofprijzingsteksten op stevige rockmuziek, afkomstig uit het brede repertoire van ondermeer Hillsongs, Soulsurvivor, en Opwekking.⁴ *One way, Jesus. You're the only one that I could live for. You are always, always there. Every how and everywhere. Your grace abounds so deeply within me. Je*

zintuigen worden geprikkeld. Je ziet de band, het licht, het podium, de dansende jongeren. Je hoort de muziek. De bas dreunt door tot in je lijf. Je ervaart de sfeer. *Our God is an awesome God. He reigns from heaven above, with wisdom, power and love. Our God is an awesome God.* Veel jongeren staan voor het podium, en zingen, dansen, klappen mee, uitbundig, enthousiast.

Na verloop van tijd neemt een jongen van een jaar of negentien, twintig het woord. Iedereen gaat op de grond zitten, en de jongen begint te vertellen. Over het oude Israël, over de trektocht door de woestijn, en over een God die onder mensen wil wonen, in een tent. 'God als campinggast.' Hij tekent het plaatje van deze tent: de omheining, de ingang, het gordijn dat het heilige der heilige onttrekt aan het oog van mensen. En hij nodigt uit om deze tent te verkennen, niet zozeer door er van buitenaf, op je tenen bij de omheining, naar te kijken, maar door er binnen te gaan. 'We zijn tegenwoordig allemaal op zoek naar God, of het goddelijke. (...) Je kunt blijven springen achter die omheining, maar dan zul je nooit God vinden. (...) Als je wilt weten wie God is, dan heb je niks aan wicca, niks aan Buddha. Je vangt er dan hoogstens een glimp van op.' Hij nodigt uit om naar binnen te gaan, niet alleen om in het voorhof rond te hangen, maar om op onderzoek te gaan, tot in het heilige der heilige. Hij refereert aan de scheur in de gordijn, waarover de evangeliën verhalen, en hij geeft aan wat de betekenis van deze scheur is. 'Gewoon, dat je het heilige der heilige binnen kunt gaan. Dat je bij God op schoot kunt kruipen. Dat er intimiteit is. (...) De boodschap van God is: ik wil bij jou zijn!'

Na een gebed speelt de band opnieuw. Rustig, deze keer. Ingetogen. *Dit is mijn verlangen: u prijzen Heer. Met heel mijn hart aanbid ik u. Al wat binnen in mij is verlangt naar u. Alles wat ik vinden wil is in u. Heer, ik geef u mijn hart, ik geef u mijn ziel. Ik leef alleen voor u. Leid de weg die ik ga, elk moment dat ik besta. Heer, doe uw wil in mij.* De sfeer is veranderd. Het uitbundige en expressieve heeft plaats gemaakt voor iets van devotie, wat meer naar binnen gericht: ogen gesloten, zacht meezingend, hoofd gebogen. De muziek is ingetogen. *Liefdevol trekt u mij dicht aan uw hart als wij samen zijn. Door uw bloed wast u mij witter dan sneeuw en nu ben ik vrij. U behoort ik toe. Heer, ik heb u lief en boven alles volg ik u. Vreugde van mijn hart, kostbaarder dan goud, ik leef voor u, want u houdt van mij. Neem mijn hart, maak het een deel van uzelf, laat ons samen zijn. Angst verdwijnt, als ik uw liefde ervaar; door u ben ik vrij.*

Terwijl de muziek nog speelt, vertelt iemand van een aantal woorden en beelden die het ministry-team in de voorbereiding van deze viering ontvangen heeft. 'Een meisje dat heel veel faalangst heeft, op school en in haar vriendenkring.' 'Mensen die problemen hebben met drank. We moeten denken aan een tentfeest. God laat geen kater achter.' 'Iemand die zit met een muur die afgebroken moet worden.' 'Iemand die in een gebroken spiegel kijkt.' 'Je bent OK! Je bent uit het goede hout gesneden.' De muziek speelt door. Mensen zingen mee. Iets voor mij zie ik dat twee meiden gebed vragen bij twee leden van het ministry-team. Een van de meiden vertelt wat. De anderen leggen een hand op haar schouder. Ogen gesloten. Ze beeft. En huilt. Haar vriendin slaat een arm om haar heen, en ze bidden. Zichtbaar voor iedereen, en toch... intiem.

Ik spreek beide vriendinnen later nog even, en vraag naar wat er zojuist gebeurde. Zij is heel open. Ze vertelt dat een van de woorden, over het meisje met faalangst, voor haar bestemd was. Dat zij voelde dat God dat tegen haar wilde zeggen. En daarom wilde ze voor zich laten bidden. En God maakte haar duidelijk, dat ze mocht zijn wie ze is, 'dat ik niet hoeft te denken wat anderen van mij denken'. En die acceptatie voelde ze heel sterk. Haar vriendin voegt toe: 'Haar angst is verbroken in de naam van Jezus.' En zij: 'Als ik nu nog angst heb, mag ik weten dat het weg is, ook al ervaar ik het nog. Het is van de satan, maar die is aan het kruis overwonnen. En hij is er nog wel, maar Jezus woont nu in mij, en ik ben niet van de satan.'

Evangelicalisering?

'(...) de hele boel evangelicaliseert als een gek!', schrijft een zekere Gijs in juli dit jaar op het forum van SoulSurvivor, met veel enthousiasme verwijzend naar de opkomst van het evangelicalisme in de traditionele kerken.⁵ Het is de indruk van velen. Met name voor de jongeren binnen deze kerken heeft het evangelicalisme een grote aantrekkingskracht. Zij bezoeken jeugdkerken en zijn aanwezig op de grote evangelicale, en soms ook op de charismatische en pentecostale evenementen: het Flevo festival, de EO-jongierendag, het SoulSurvivor festival en Opwekking. Zij lezen evangelicale tijdschriften en bezoeken evangelicale websites en weblogs. Zij luisteren *contemporary Christian music* en worshipmuziek.⁶ En zij spelen een belangrijke rol in de evangelicalisering van hun eigen kerkelijke gemeente door evangelicale elementen te introduceren in het liturgische repertoire van de gemeente, of door activiteiten met een evangelicaal karakter te organiseren buiten het standaard aanbod van de gemeente. Houten, de plaats waar ik ruim een jaar onderzoek heb gedaan naar kerkelijke jongeren, is een goed voorbeeld van deze evangelicalisering. Twee van de traditionele kerken in Houten, de Nederlands Gereformeerde Kerk en de Protestantse gemeente, incorporeren veel evangelicale elementen in hun aanbod. De Nederlands Gereformeerde Kerk evangelicaliseert in haar zondagse erediensten, waarin worshipmuziek, een band en ministry een belangrijk aandeel hebben naast de traditionele gereformeerde elementen, en in een breed aanbod van evangelicale activiteiten zoals de New Wine conferenties die geregeld plaats vinden, de Alpha cursus, een aantal cursussen op het gebied van ministry, en de youth conference, waarvan ik zojuist verslag heb gedaan. De evangelicalisering in de Protestantse gemeente - die overigens beperkter is dan in de Nederlands Gereformeerde Kerk - is met name zichtbaar in de tweewekelijkse jeugdkerk Nieuwe Stijl⁷, die qua opzet en stijl vergelijkbaar is met de vele evangelicale jeugdkerken die de afgelopen jaren in Nederland zijn opgekomen.

Waarom is het evangelicalisme zo *hot* onder jongeren binnen de traditionele kerken? Een van die antwoorden op deze vraag is, dat het evangelicalisme een *eigentijdse* manier van geloven is: het omarmt de seculiere *popular culture*, en het deelt de fascinatie voor zintuiglijkheid, lichamelijkheid en beleving met deze popular culture. In tegenstelling tot het traditionele protestantisme, dat in haar nadruk op Schrift, confessie, traditie en *disembodied rationality* veeleer een modern fenomeen is, is het evangelicale protestantisme onder jongeren, met name met betrekking tot esthetiek en de rol van het lichaam, een eigentijds, postmodern fenomeen. In deze

bijdrage beschrijf ik dit postmoderne fenomeen in de traditionele kerken, dat precies vanwege dit postmoderne karakter zo aantrekkelijk is voor jongeren.

Evangelicalisme en popular culture

Uit Faithless' *God is a dj*, waarmee de band in 1998 de grote popfestivals veroverde, laat zich een fascinerende gedachte aflezen, en wel dat de popular culture (in dit geval de dance culture) fungeert als een religieuze sfeer. De club is een kerk geworden, en de specifieke functies die ooit aan de kerk werden toegeschreven, liggen nu in de handen van een dj-god die heelt, geneest, zin geeft en in morele standaards voorziet door middel van muziek, licht, atmosfeer, lifestyle, en entertainment. In datzelfde jaar 1998 werkte Tom Beaudoin de gedachte van het religieuze karakter van de popular culture uit in zijn boek *Virtual Faith*, waarin hij sprak over popular culture als een spiritueel alternatief voor Generation X-jongeren die geen of slechts beperkte binding hebben met de oude religieuze instituten. 'During our lifetimes, especially during the critical period of the 1980s, pop culture was the amniotic fluid that sustained us. For a generation of kids who had a fragmented or completely broken relationship to 'formal' or 'institutional' religion, pop culture filled the spiritual gaps.'⁸ Popular culture zou de dominantie van de kerk op het gebied van zingeving, wereldbeschouwing, moraal, identiteitsvorming en esthetiek hebben overgenomen. Daarnaast zou de popular culture voor veel jongeren hét repertoire geworden zijn waaruit noties, ideeën, symbolen en beelden van het transcendente, het hiernamaals, de menselijke natuur, het zelf en de geestenwereld geput worden.⁹ Tenslotte zou de popular culture de bemiddelende en evocerende instantie bij uitstek zijn geworden met betrekking tot ervaringen die vanoudsher verbonden werden met een religieuze werkelijkheid: de ervaringen van mysterie, verwondering, angst en ontzag.¹⁰

In de meer orthodox christelijke kerken is altijd oog geweest voor deze aspecten van de popular culture, ook voor de religieuze dimensie ervan: de popular culture werd niet als zondermeer neutraal gezien, maar als het terrein van de duivel, en daarom een terrein dat vermeden diende te worden. Een kleine groep orthodoxe christenen in de Verenigde Staten koos echter voor een andere benadering. Bij het ontstaan van de popular culture in de jaren '60 zagen zij in dat de popular culture een rol kon spelen in evangelisatiecampagnes. Dat was het inzicht van de *Jesus People*, die in de hoogtijdagen van de tegencultuur, anders dan de conservatief-orthodoxe evangelicals in de Verenigde Staten, de taal, beeld en geluid van de tegencultuur overnamen met het oog op de vertolking van het evangelie. De Jesus People waren evangelisten in spijkerbroek, die de culturele stijl van de tegenbeweging verbonden met het christendom, in eerste instantie vanuit een missionair bewustzijn. Het meest opvallende geesteskind van deze beweging was ongetwijfeld de relipop: de synthese van christelijke teksten en folk- en rockmuziek, die werd gezien als de ultieme mogelijkheid om in een tijd waarin muziek het primaire medium van jongeren was geworden, het evangelie te communiceren.¹¹

De *genius* van deze Jesus People was de synthese van een traditioneel evangelicalisme en de seculiere popular culture. De pragmatische legitimatie van deze synthese, het doel van de evangelisatie, zou van lieverlee plaats maken voor een theologische legitimatie: de waardering van de popular culture als een gave van God,

die weliswaar door de duivel misbruikt kan worden, maar die in zichzelf deel uitmaakt van Gods schepping. De Jesus People stonden aan het begin van een nieuw evangelicalisme, dat in theologisch opzicht aansloot bij het orthodoxe evangelicalisme, maar in culturele stijl de popular culture omarmde.¹² Dit nieuwe evangelicalisme zou spoedig zichtbaar worden in een omvangrijke evangelicale popular culture, met een eigen muziekindustrie, eigen muzieklabels, festivals, podia, bands, kleding, magazines, radiostations, internetsites, weblogs, kunstenaars, kunst, vormgevers, films en vormen van entertainment.¹³ Deze evangelicale popular culture zou voortdurend geïntereerd zijn op de seculiere popular culture, waar ze zich tegelijkertijd voortdurend van onderscheidde, juist wanneer deze in tegenspraak kwam met de orthodoxe theologie. Dit geïntereerd zijn op en onderscheiden van de seculiere popular culture bracht een bijzondere dynamiek van onderhandelen met zich mee, waarbij de seculiere popular cultuur als een repertoire van lifestyles, culturele stijlen en morele overtuigingen afgetast werd op de mogelijkheden om deze te verbinden met een christelijke identiteit. De orthodox-evangelicale orthodoxie fungeerde daarbij als een criterium aan de hand waarvan deze seculiere popular culture beoordeeld werd.

Popular culture is vandaag de dag overal aanwezig, met name ook door de haast onbeperkte mogelijkheden van toegang tot de belichaming bij uitstek van deze popular culture: de mediawereld van radio, televisie en internet. Jongeren - ook christelijke jongeren - leven in deze mediawereld. Het is noodzakelijk voor de vitaliteit van welk fenomeen dan ook, om de taal, het beeld en de functies van de popular culture over te nemen, en dat geldt ook voor religie. Het is de synthese tussen religie en popular culture die het evangelicalisme zo aantrekkelijk maakt voor jongeren. Het biedt de legitimatie om actief te participeren in de popular culture; het biedt de mogelijkheid van een religieuze wereld waarin hun 'taal' gesproken wordt; en het biedt een alternatief voor die vormen van popular culture die niet stroken met de eigen religieuze opvattingen.

De synthese tussen traditioneel evangelicalisme en de seculiere popular culture zou echter ook op een ander vlak doorwerken: dat van de viering. De nieuwe evangelicals introduceerden andere stijlen van worshipmuziek (pop, rock, dance), andere plaatsen van worship (coffee bars, poppodia, arena's, voetbalstadions), een informele stijl van participatie in de dienst ('jezelf zijn', relaxed), een multimediale aanpak (beeld, geluid, licht), een 'coole' taal, een podium in plaats van een preekstoel, entertainment in de viering (theater, cabaret, muziek), en een charismatische en evocerende manier van *preaching*. In deze stijl van vieren komt niet alleen een fascinatie voor popular culture vormen van communicatie, organisatie en verbeelding tot uitdrukking, maar ook een fascinatie voor de in de popular culture dominante wijze van zich verhouden tot de wereld, de ander, het zelf, en God: die van de beleving.

De evangelicale fascinatie voor zintuiglijkheid, lichamelijkheid en beleving

Een van de aspecten die vaak als kenmerkend wordt gezien voor de evangelicalisering van de traditionele kerken, is de aandacht voor religieuze ervaring. Soms wordt daarbij - impliciet of expliciet - verondersteld, dat in het traditionele protestantisme minder aandacht was voor religieuze ervaring. Dit is gedeeltelijk juist, alhoewel ook het traditionele protestantisme een bepaalde religieuze ervaring bemiddelt en bepaalde structuren, technieken en praktijken belichaamt die deze ervaring oproepen en reguleren. De verandering die onder invloed van het evangelicalisme plaatsvindt in een bepaalde segment van de traditionele kerken is daarom niet zozeer een verandering van een niet-ervaringsgerichte naar een ervaringsgerichte religiositeit, maar - en ik zal dat in wat volgt toelichten - een verandering van (1) een specifiek type ervaring, (2) een verandering in de zintuiglijkheid van deze ervaring, (3) een verandering in de bemiddelende praktijken, en tenslotte (4) een verandering in de epistemische status van de ervaring.

Het adagium van het traditionele protestantisme lijkt vaak Paulus' 'het geloof is uit het gehoor, en het gehoor uit het gepredikte woord van God' te zijn, resulterend in een religieuze praxis waarin het auditieve (het gehoor) domineert over de andere zintuigen, die beperkt of niet aangesproken worden. De reformatorische moeite met beeld en voorstelling van het religieuze perkt het visuele in. De tast, die in veel oude en nieuw-religieuze praktijken een prominente rol speelt, is grotendeels afwezig in het protestantisme, evenals reuk, smaak en de gewaarwording en het gevoel van het eigen lichaam. Het geloof is uit het gehoor, wat tot uitdrukking komt in een religieuze praktijk van luisteren, in het centrale medium van de preek, in de religieuze architectuur van kale, functionele gebouwen, in de inrichting van de kerk (banken danwel stoelen gericht op de preekstoel), en in het fenomeen kerktelefoon, dat tot vandaag de dag voor veel kerken een adequaat middel blijkt om de eredienst bij mensen thuis te brengen - middelen als kerktelevisie of online varianten in de trant van *Uitzending gemist* worden zelden benut. De preek vervolgens wordt vooral gezien als een didactisch medium, gericht op de communicatie van een systeem van religieuze betekenissen - wat de *core business* van de traditionele protestantse dienst lijkt te zijn; in die zin is de traditionele protestantse viering voornamelijk een *didactische* dienst.

Een belangrijke verandering die deze traditionele protestantse viering ondergaat onder invloed van het evangelicalisme, is de verandering van een didactische naar een evocatieve viering. De evangelicale viering - zoals ik deze beschreven heb in de inleiding van dit artikel - is voornamelijk gericht op het oproepen van een religieuze ervaring of beleving. Een van de ervaringen die opgeroepen wordt is die van een *gevoelde aanwezigheid* van de Heilige Geest. Dit is een typisch kenmerk van een evangelicaal-charismatische religiositeit, waarin de Heilige Geest gedacht wordt als *God being present*, en waarin deze presentie niet (alleen) gezocht wordt in een geïnspireerde tekst, een religieuze traditie, een intermediair persoon of instituut, een gemeenschap of een ethisch handelen, maar primair in de ervaring van het individu, en dan met name in de affectiviteit van de ervaring, in datgene wat beleefd en gevoeld wordt, in datgene wat emoties en gevoelens oproept. Dat is ook wat in het discours van

deze jongeren tot uitdrukking wordt gebracht. De religieuze ervaring wordt vaak omschreven in bewoordingen als ‘aangeraakt worden’ en ‘Gods aanwezigheid voelen’, waarbij de ervaring enerzijds betrekking heeft op psychische gewaarwordingen (blijdschap, rust, acceptatie), en anderzijds op lichamelijke en zintuiglijke gewaarwordingen als trillende benen, het gevoel warm te worden, trillende oogleden, en kippenvel.

Het zijn deze ervaringen die opgeroepen worden in een drietal specifieke aspecten van de evangelicale viering, de worship, de ministry, en de ‘preek’, die elke een bemiddelend complex vormen van evangelicale noties als presentie enerzijds en een aantal ‘sensational forms’ anderzijds. Ik ontleen het begrip ‘sensational form’ hier aan Birgit Meyer, die ‘sensational forms’ omschrijft als ‘relatively fixed, authorized modes of invoking, and organizing access to the transcendental’.¹⁴ De ‘sensational forms’ die in een evangelicale viering aangeboden worden, appeleren aan een uitgebreid sensorium - anders dan de traditionele protestantse viering. Tijdens de worship speelt het gehoor een belangrijke rol (de muziek), maar ook het oog (de visuele gerichtheid op het podium en de band; de spotlights; het gedimde licht; de setting die meer weg heeft van een poppodium dan van een kerk), en het lichaam, dat actief betrokken wordt in de worship (dansen, handen die opgeheven worden, de gevoelde trilling die de bas teweegbrengt). Tijdens de ministry speelt opnieuw het gehoor een belangrijke rol (de devote muziek die tijdens de ministry wordt gespeeld; de woorden van degene die bidt), maar ook de tast (de hand op de schouder) en het lichaam. De preek vervolgens is niet langer enkel en alleen een didactische vorm, maar in belangrijke mate ook een ‘sensational form’, die een ervaring op wil roepen. De preek, strategisch gesitueerd tussen lofprijzing (die heel expressief is) en aanbidding (die heel devoot en ontvankelijk is) wil een ontvankelijkheid voor deze religieuze ervaring teweegbrengen. Dat geldt ook voor de preek die ik zojuist beschreven heb, waarin met name de notie van intimiteit de verwachtingen en verlangens van deze jongeren aanspreekt en activeert. Het is dit complex van ‘sensational forms’ en evangelical noties van goddelijke presentie die religieuze ervaringen oproept en die lichamelijke en psychische gewaarwordingen voorziet van een interpretatie. Sommige ervaringen, die in fenomenologische zin vergelijkbaar zijn met ervaringen die een jongere op kan doen bij een ander media-evenement (een popconcert bijvoorbeeld), worden daarbij gesacraliseerd. De zindering, de overgave, het kippenvel dat deze setting oproept, gaan deel uitmaken van wat begrepen wordt als een religieuze ervaring. Zowel in de ‘sensational forms’ als in de sacralisering van bepaalde ervaringen toont het evangelicalisme een verwantschap met de hedendaagse popular culture.

Maar er is ook een andere verwantschap, en wel met betrekking tot de waardering van de ervaring. Ervaring wordt in de popular culture als de primaire locus van verstaan en betekenis gezien. De evangelicale equivalent hiervan is, dat de religieuze ervaring als de primaire locus van het *gelovige* verstaan wordt gezien. God is met andere woorden werkelijk wanneer hij ervaren wordt, en ‘sensational forms’ ontleend aan de popular culture blijken voor jongeren de adequate middelen te zijn om deze werkelijkheid van God op te roepen.

This is my church – conclusies

De kerk en viering die een deel van de jongeren in traditionele kerken zoeken, is een kerk die hip is (dat is, verwant met de popular culture), en een kerk waarin God ervaren wordt, een ervaring die opgeroepen wordt door ‘sensational forms’ die ontleend zijn aan de popular culture en die verbonden worden met een evangelicale theologie. Evangelicalisme is daarom zo aantrekkelijk voor jongeren, omdat het deze kerk en dit type religiositeit biedt.

Wat zijn de implicaties hiervan voor de traditionele kerken? Een belangrijke implicatie is de verandering van viering en activiteiten. Het zijn vaak jongeren die evangelicale elementen in willen voeren in de eigen lokale gemeente. Ouderen begrijpen vaak ook wel dat, omwille van de relevantie van de kerk voor jongeren, een bepaalde ruimte voor dergelijke vernieuwingen noodzakelijk is, al vreest men vaak voor het verlies van de eigen gereformeerde of protestantse identiteit. In praktijk leidt dit tot - soms moeizame - onderhandelingen, waarin ofwel veranderingen worden uitgesloten met een beroep op de traditionele identiteit, ofwel enkele veranderingen worden doorgevoerd, zolang deze in lijn zijn met de traditionele identiteit. Beide opties zijn vaak te beperkt voor jongeren, wat resulteert in een relishoppen buiten de eigen kerk, of in het organiseren van activiteiten buiten het gebruikelijke aanbod van de eigen kerk.

Een tweede implicatie is, dat jongeren zelf evangelicaliseren, waarbij zij afstand nemen van de traditionele identiteit van de eigen kerk, of deze identiteit amper meer kennen. Met de nadruk op religieuze ervaring, en dan met name op een specifiek type ervaring, waarin gezocht wordt naar de aanwezigheid van God, is het mogelijk dat bepaalde elementen verdwijnen, die deel uitmaakten van de religieuze ervaring die eigen was aan het traditionele protestantisme, zoals de ervaring van schuld en verlossing. Een andere verandering met betrekking tot het traditionele protestantisme is, dat de beleving de primaire bemiddeling van het transcendente is geworden, waarbij bemiddelingen die eigen waren aan het traditionele protestantisme (belijdenis, de Schrift, de traditie) een minder grote rol spelen.

God is a dj - epiloog

Later tijdens de youth conference vraag ik een van de bezoekers naar de ervaring van worshipmuziek. Tijdens ons gesprek herinner ik me plotseling dat ik deze jongen een jaar eerder ook al gesproken had over deze thematiek, tijdens de Church Dance Party die vanuit de Protestantse gemeente van Houten werd georganiseerd. Deze dance party vond plaats in een tot club omgebouwde kerk, waar dj's als Joe Içi, Phase en Andy Hunter - de laatste een grote naam in het relipop-circuit - dance, techno, en trance draaiden. Toen ik hem tussen dansende jongeren en opzwepende geluidstapijten vroeg wat hij van de dance party vond, riep hij: ‘dit is gewoon pure worship!’ Een dergelijke opmerking geeft te denken. Over de relatie tussen *trancedance* en transcendentie. Over de verschillende stijlen van worship. Over de vervaagde grens tussen entertainment en worship. En over de evangelicale God, die op momenten de trekken van een dj aanneemt, in die zin dat hij zich laat ervaren in een mix van muziek, licht, sfeer, popular culture en entertainment.

¹ Faithless, 'God is a dj', afkomstig van het album *Sunday 8pm* (1999).

² In deze bijdrage richt ik mij op evangelicalisering onder jongeren in traditionele kerken. Aangezien anderen (zie Miranda Klaver & Peter Versteeg in het inleidende artikel van deze uitgave; zie ook de verschillende bijdragen in de reeds door Klaver & Versteeg genoemde uitgave van *Radix* (27ste jaargang, 2001, nr. 4), waarin een aantal artikelen zijn opgenomen over de evangelicalisering van de traditionele kerken) reeds zijn ingegaan op de belangrijke trends en ontwikkelingen binnen het evangelicalisme, inclusief de evangelicale beweging binnen de traditionele kerken, kies ik hier voor een cultural studies benadering van een tweetal opvallende kenmerken van het evangelicalisme onder jongeren die deel uitmaken van traditionele kerken: de omarming van de popular culture, en de fascinatie voor lichamelijkheid, zintuiglijkheid en beleving.

In dit artikel baseer ik mij primair op mijn veldwerkervaringen in de Nederlands Gereformeerde Kerk en de Protestantse Gemeente in Houten. De eerste paragraaf beschrijft een viering die plaatsvond tijdens een *youth conference* van de Nederlands Gereformeerde Kerk. Ik realiseer mij dat deze youth conference een vrij uitzonderlijk fenomeen is binnen de traditionele kerken. Enerzijds omdat de Nederlands Gereformeerde Kerk van Houten ten opzichte van andere traditionele kerken behoorlijk progressief is met betrekking tot de omarming van het (charismatisch) evangelicalisme. Anderzijds omdat de jongeren van deze gemeente vaak ook evangelicaler zijn dan oudere generaties binnen de gemeente. Een viering die ik in deze eerste paragraaf beschrijf zal niet snel aangetroffen worden in de zondagse eredienst, die in velerlei opzichten nog altijd gereformeerd is, ondanks dat er een aantal evangelicale elementen zijn opgenomen (o.m. liedkeuze, muzikale begeleiding, en ministry). De viering die ik beschrijf is daarom behoorlijk uniek, maar daarom niet minder interessant en veelzeggend. Het is tekenend dat, wanneer jongeren zelf vorm geven aan een viering, zij veelal voor een evangelicale viering kiezen. Ik vermoed daarom ook – op grond van mijn veldwerkervaringen in Houten, maar ook op grond van gesprekken die ik met jongeren van buiten Houten heb gevoerd – dat deze jongeren een trend van evangelicalisering belichamen, die in belangrijke mate van invloed zal zijn op de traditionele kerken. Niettemin zie ik ook een andere trend, die ik elders de opkomst van de neo-orthodoxie heb genoemd (zie Johan Roeland, 'Het zelf in christelijke religiositeit. Discoursen van het zelf in hedendaagse vormen van christelijke religiositeit', in: *In de Marge* 14 (2005) 1, pp. 22-29), refererend aan jongeren die de eigen orthodoxe traditie herontdekken en herwaarderen, en zich eventueel het kritische discours over het evangelicalisme dat binnen orthodoxe kerken aanwezig is, eigen maken.

³ New Wine is een charismatisch-evangelicale vernieuwingsbeweging binnen de traditionele kerken. Zie www.newwine.nl.

⁴ Bezoek de Myspace-site van Soulsurvivor om een indruk te krijgen van zowel de meer rock-achtige lofprijzing als de meer devote worship: www.myspace.com/soulsurvivor.

⁵ Zie www.soulsurvivor.nl/forum (30 oktober 2006).

⁶ Zowel contemporary Christian music als worshipmuziek is te beluisteren op www.ccmcom.com (klik 'listen to music') en het Nederlandse Bright fm (www.bright.fm).

⁷ Zie <http://jns.pghouten.nl>.

⁸ Beaudoin, Tom (1998), *Virtual Faith: the Irreverent Spiritual Quest of Generation X*, San Francisco: Jossey-Bass Press, p. 21

⁹ Zie Kelton Cobb (2005), *The Blackwell Guide to Theology and Popular Culture*, Malden [MA] etc.: Blackwell

¹⁰ Een recente studie over de religieuze dimensie van popular culture is *Making sense of Generation Y*, een onderzoek onder Gen Y-jongeren (geboren na 1980) in Engeland: Sara Savage e.a. (2006), *Making sense of Generation Y. The world view of 15-25-year-olds*, London: Church House Publishing. In het tweede hoofdstuk bespreken de auteurs een aantal relevante studies op dit gebied.

¹¹ Zie voor de achtergronden en geschiedenis van de reli-pop mijn artikel "You are the song inside my heart". Over relipop en christelijke kunst', in: *In de Marge* 14 (2005) 4, pp. 22-32 (te downloaden op <http://johan.religionresearch.org>).

¹² Volgens Mark Shibley is dit het onderscheidende kenmerk van wat we als *neo-evangelicalisme* aan kunnen duiden. Deze neo-evangelicals zijn 'born-again and world affirming', dat wil zeggen: theologisch orthodox en tegelijkertijd open naar de seculiere popular culture. Zie Mark A. Shibley (1996), *Resurgent Evangelicalism in the United States. Mapping Cultural Change since 1970*, Columbia [SC]: University of South Carolina Press. Zie ook zijn 'Contemporary Evangelicals: Born-Again and World Affirming', in: *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* (1998), pp. 67-87.

¹³ Over de Jesus People en het ontstaan van een evangelical jeugdcultuur: zie Eskridge, Larry, 'One way': Billy Graham, the Jesus Generation, and the Idea of an Evangelical Youth Culture', in: *Church History* 67 (March 1998) 1, pp. 83-106.

¹⁴ Zie Birgit Meyer (2006), *Religious Sensations. Why Media, Aesthetics and Power Matter in the Study of Contemporary Religion*, Amsterdam: Vrije Universiteit, p. 8